

‘Het gaat dus om mij...’

In gesprek met gedetineerden

TEKST: INEKE BARON, PSYCHOSOCIAAL EN PASTORAAL THERAPEUT, GEESTELIJK VERZORGER IN EEN JEUGDGEVANGENIS EN VRIJWILLIGER IN TWEE MANNENGEVANGENISSEN ///

Het was voor de tweede keer dat hij tijdens een verlof naar de kerk ging. De eerste keer was hij te laat geweest en had hij stilletjes een plekje gezocht. Nu was hij een halfuur eerder gekomen en zat hij ergens achterin. Voor mij is het altijd bijzonder om iemand die ik van ‘binnen’ ken, ‘buiten’ de gevangenis tegen te komen, maar dat gold zeker voor deze jongeman, en dan nog wel in de kerk.

Tijdens het voorlezen van de tien geboden zei hij hardop tegen mij: ‘Ik heb ze allemaal op één na verbroken.’ Dat blijft hem dwarszitten, dacht ik. Het moment was er niet naar om een heel gesprek te beginnen, maar ik fluisterde terug: ‘Je weet toch, daar is Jezus voor gekomen.’ Hij zei: ‘Ja, maar dat is mij te gemakkelijk...’ Hij had zijn straf al bijna uitgezeten, maar bleef zich een veroordeelde voelen. Misschien ging hij wel het meest gebukt onder zijn eigen oordeel. Jezelf vergeven lijkt soms het moeilijkste wat er is.

In de gespreksgroep in de gevangenis waren de tien geboden al eens ter sprake gekomen. Dat was op verzoek van iemand uit de groep. We hebben daarover toen een prachtig gesprek gehad aan de hand van de woorden van het kinderlied: ‘Ken je Gods gebod, woorden één tot tien, God laat zo zijn wil voor heel ons leven zien. Al die woorden zijn er ook voor jou en mij. Leven zoals God wil, dat maakt je vrij.’ In mijn werk als hulpverlener in de gevangenis komen Gods woorden van bevrijding, maar ook

het spreken over Gods oordeel en straf, in een bijzonder licht te staan. In dit artikel vertel ik iets over hoe ik daarmee in die context omga.

Oordeel en straf Eenvoudige voorbeelden helpen daarbij. Als Gods straf ter sprake komt bij deze mannen die zelf een straf uitzitten, rijst vaak de vraag: volgt Gods straf op ons foute gedrag? Die vraag probeer ik te beantwoorden vanuit de waarschuwingen die God geeft. Tegen Adam zegt God in het paradijs: ‘Eet niet van de vruchten van die ene boom, want dat leidt tot de dood.’ Eva doet er nog een schepje bovenop als ze tegen de slang zegt: ‘We mogen niet van de vruchten van die boom eten, en ze zelfs niet aanraken.’ In Gods waarschuwing zie ik zijn liefde: Hij wil dat het goed met ons gaat. Het voorbeeld dat ik hierbij graag gebruik gaat over een vader die zijn kind een snoepzak geeft, met daarbij de waarschuwing: ‘Eet niet alles in één keer op,

want dan krijg je buikpijn.’ Als het kind die waarschuwing in de wind slaat en buikpijn krijgt, is dat dan de schuld van die vader of het gevolg van de ongehoorzaamheid van het kind?

Een van de jongens, die blijkbaar in het dagboekje had gelezen dat hij van mij gekregen had, zei eens: ‘Ineke, in het dagboekje staat dat God een plan heeft met mijn leven, maar als Hij dan

mijn weg bepaalt, heeft Hij dus ook bepaald dat ik die misdaad zou begaan.’ Zo’n vraag houdt mij scherp, ik ben er blij mee. En dit was niet zo moeilijk uit te leggen. Als de jongens binnenkomen in de gevangenis, wordt er voor hen een

traject uitgezet dat erop gericht is dat het de goede kant opgaat met hen. Aan de jongen die deze vraag stelde, vroeg ik op mijn beurt: ‘Wat gebeurt er als jij je niet aan jouw traject houdt? Vergelijk dat maar met Gods plan met jou. Hij wil dat het goed met jou gaat. Van jouw kant is het heel belangrijk dat je regelmatig aan God vraagt: wat wilt U

‘Hij had zijn straf

al bijna uitgezeten,

maar bleef zich een

veroordeelde voelen’

dat ik doe? Denk je dat jij je misdaad begaan had als je dat vooraf aan God had gevraagd?’

Gerechtigheid In een mannengevangenis vroeg een veroordeelde eens aan mij: ‘Is er nog gerechtigheid?’ Ik begreep dat hij geen hemelse maar aardse gerechtigheid bedoelde. ‘Ja, er is gerechtigheid, alleen wij mensen maken er vaak een potje van,’ was mijn antwoord. ‘Nou, als er dan een hogere macht is, dan mag hij wel eens wat beter zijn best doen,’ reageerde een ander. Zelf geloofde hij daar niet in, maar hij kende mijn overtuiging. Ik zei: ‘De vraag was: is er nog gerechtigheid in deze wereld? Hoe denk jij dat het komt dat er zoveel onrecht is?’ Hij antwoordde: ‘Dat doen wij mensen, dat zit in onszelf. Zet maar

eens een groepje mensen met elkaar op een onbewoond eiland en geef ze allemaal een geweer. Je zult zien, na een half jaar is er alleen nog een rokende ashoop over.’ Mijn volgende vraag was: ‘Maar als wij mensen er alleen maar een puinhoop van kunnen of willen maken, waarom verlangen wij dan nog naar gerechtigheid, naar iets beters?’ Omdat hij daar geen antwoord op had, had ik de gelegenheid om uit te leggen dat ons verlangen naar gerechtigheid, naar iets beters, iets mooiers, iets goeds, erop duidt dat er iemand bestaat die alleen maar goed en eerlijk en rechtvaardig is. Ik vervolgde: ‘En ik geloof dus dat die iemand God is.

Hij heeft jou gemaakt en Hij houdt van je.’ Daar wilde mijn gesprekspartner niets van weten. ‘Hou toch op,’ zei hij.

Houden van, liefde – hij had het duidelijk helemaal gehad. Ik bad God om de woorden om hem dit uit te leggen.

Toen hij weer zweeg, zei ik: ‘Probeer je eens een autofabrikant voor te stellen. Hij maakt prachtige auto’s en ze staan in zijn showroom. Zou die fabrikant

zelf niet van zijn auto’s genieten? Ik stel me zo voor dat hij regelmatig in zijn showroom komt en zo hier en daar met zijn hand strelend over de glanzende lak gaat, over de mooie welving van de motorkap, en dat hij zegt: “Wat ben je

>>>

Tijdens gesprekken in de gevangenis komen Gods woorden van bevrijding, maar ook het spreken over Gods oordeel en straf, in een bijzonder licht te staan ///
Foto: Penitentiare Inrichting Amsterdam Over-Amstel, ook wel Bijlmerbajes genoemd.

Het verhaal van Yehiel Dinur

In 1960 werd Adolf Eichmann naar Israël gebracht om daar terecht te staan. Adolf Eichmann was een van de hoofdverantwoordelijken voor de Holocaust. Als getuige tegen hem werd een man opgeroepen die op wonderbaarlijke wijze aan de dood in Auschwitz was ontsnapt: Yehiel Dinur.

Op de dag van zijn getuigenis was daar de confrontatie tussen Yehiel Dinur en de in een kogelvrije glazen cabine opgesloten man die Dinurs vrienden had vermoord, eigenhandig een aantal Joden had geëxecuteerd en medeverantwoordelijk was voor de

slachting die onder miljoenen was aangericht.

Toen de twee mannen, het slachtoffer en de moordzuchtige tiran, elkaar in de ogen keken, kon je in de rechtszaal een speld horen vallen: wat zou er gebeuren? Maar niemand was voorbereid op wat er volgde. Yehiel Dinur begon te kermen en te snikken en zakte in elkaar.

Was hij overweldigd door haat, door de gruwelijke herinneringen, door het kwaad dat Eichmann belichaamde? In een interview dat later volgde, vertelde Dinur dat hij was bezweken onder het besef dat Eichmann juist niet de demonische personificatie van het kwaad was, zoals hij hem zich had voorgesteld. Hij was een man als ieder ander. Op dat moment was Dinur tot de ontstellende conclusie gekomen dat zonde en kwaad horen bij de gevallen mens. 'Ik dacht dat ik een monster zou zien maar ik zag een mens en ik besepte dat ik er ook toe in staat was zoiets te doen.'

Yehiel Dinur tijdens het proces tegen Adolf Eichmann, juni 1961 ///

mooi!" Zo denk ik ook dat God kijkt naar en doet met mensen.'

Ik ging weer verder met het groepsge-sprek. Naast me bleef het stil. Maar toen de groepssessie afgelopen was zei deze man met verwondering in zijn stem: 'Het gaat dus om mij...'

Schuldig Een andere ontmoeting vanuit mijn werk in de gevangenis leidde tot een gesprek over hoe wij schuldig staan tegenover God. Mijn collega de imam vroeg mij eens terwijl we samen onderweg waren naar een studiedag in Utrecht: 'Ineke, jullie geloven dat een baby al zonde heeft gedaan als hij wordt geboren, maar dat kan toch niet, een baby heeft toch nog niets gedaan?' Ik vroeg hem op zijn beurt: 'Jij gelooft toch ook in een zondeval?' Hij knikte en ik probeerde uit te leggen dat het niet om die baby op zich gaat, maar om ons als mensheid: de mensheid is in zonde gevallen en staat schuldig tegenover God.

Ik vroeg hem of ik hem het verhaal van Yehiel Dinur mocht vertellen (zie kader). De imam vertelde mij toen iets uit de islamitische traditie wat mij op het spoor zette van de doop. 'Wij geloven,' zei hij, 'dat een baby zondeloos wordt geboren en wij hebben een ritueel dat symboliseert dat een baby niet wordt gewassen. Want als een baby gewassen is, kan de zonde in hem komen.' Waarop ik zei: 'Wat bijzonder, want wij geloven dat een baby als een schuldig mens op de wereld komt. En wij wassen hem juist wel, in Christus, en dat maakt dat hij weer zondeloos voor God wordt.' Een paar dagen later kreeg ik een mailtje van de imam waarin hij schreef. 'Ineke, ik begrijp het.'

Door Gods ogen Een van de jongens zei eens: 'Ineke, het lijkt wel of jij ons

allemaal leuk vindt.' Zijn opmerking, als grapje bedoeld, liep uit op een serieuze vraag waar ik in alle ernst op ingegaan ben. Mijn antwoord was: 'Ik denk dat dit komt doordat God mij heeft geleerd door zijn ogen naar jullie te kijken. Soms denk ik: wat is dit voor een vreselijke jongen, maar dan vraag ik God: "Laat mij alstublieft zien hoe U hem ziet", en echt, dan zie ik

'God maakt geen rommel; die hele puinhoop die wij van ons leven maken, die hoort er niet te zijn'

heel iemand anders. Dan zie ik hoe mooi jullie zijn. Weet je, God maakt geen rommel; die hele puinhoop die jij en ik van ons leven maken, die hoort er niet te zijn. De wereld is mooi gemaakt en mooi bedoeld door God.' Later in de gespreksgroep begon deze jongen dit aan een

ander uit te leggen. Dat raakte mij, omdat ik zag dat hij het echt begrepen had. ///